

РОЛЬ НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТВЕРДНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ОБРАЗУ СВІТУ УЧНІВ

Гуз Костянтин Жоржович,

д. п. н., провідний науковий співробітник

Ільченко Олексій Георгійович,

канд. пед. н., старший науковий співробітник

Ляшенко Андрій Хомич,

Заслужений учитель України, директор Дніпровської ЗОШ,

науковий співробітник

Голота Олег Володимирович,

науковий співробітник

відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти

Інститут педагогіки НАПН України,

м. Київ, Україна

Вступ. Державні стандарти всіх ланок освіти вітчизняної школи ставлять перед працівниками освіти завдання розвитку і виховання всебічно розвиненої, освіченої особистості. Формування особистості учня є метою програм всіх предметів, курсів і, отже, метою навчального процесу їх реалізації. Проблеми формування особистості учня присвячені праці зарубіжних і вітчизняних філософів, психологів, педагогів (М.А. Бердяєв, М.В. Попович, Е. Фром, В.О. Зінченко, А.А. Леонт'єв, С.Л. Рубінштейн та ін.), в яких розкривається поняття «образ світу» як освітня характеристика особистості, вихідного пункту і результату пізнання нею дійсності [1, с. 102-120].

Співробітники відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти біля третини сторіччя досліджували вплив навчального середовища як генерального дидактичного фактора ефективності дидактичного процесу [2] на технологію формування життєствердного національного образу світу в процесі розроблення і реалізації навчально-методичного забезпечення моделі освіти для сталого розвитку [3].

Мета публікації. Познайомити освітянську громадськість зі структурою навчального середовища, необхідного для «вирощення» кожним суб'єктом навчання свого життєствердного національного образу світу.

Матеріали і методи, які використовуються для досягнення мети – аналіз праць, опублікованих у збірниках матеріалів понад 20 Міжнародних та Всеукраїнських конференцій «Технології інтеграції змісту освіти» (1996-2019 рр.), в яких розкривається структура навчального середовища для реалізації технології формування життєствердного національного образу світу, роль носіїв такого образу світу для суспільства з життєствердною моделлю світу як умови його довговічності і довговічності людства на планеті Земля [3].

Результати і обговорення їх зводяться до наступного.

Під навчальним середовищем ми розуміємо систему педагогічних впливів і умов формування особистості, її особистісно значимої складової наукової картини світу – життєствердного образу світу, який формується в соціальному і природно-предметному середовищі життя учня. Система можливостей розвитку особистості включає три компоненти навчального середовища: матеріальну базу; соціальний компонент (педагогів, учнів, батьків); психодидактичний компонент – зміст освіти, навчально-методичне забезпечення, втілення його в навчальний процес відповідно до природовідповідного розвитку дітей.

Звернемось до обговорення компонентів навчального середовища з точки зору забезпечення ним формування особистості дитини, її життєствердного образу світу, технологія «вирощення» якого вимагає задоволення основних потягів («інстинктів» за Дж. Дьюї) дитини: потягу до дослідження і висновків; моделювання, конструювання; спілкування стосовно результатів своєї діяльності; художнього представлення уявлень про пізнані об'єкти середовища життя [4].

Тепер обговоримо компоненти навчального середовища, перш за все – матеріальну базу у класі – шкільній кімнаті дітям немає можливості досліджувати і робити висновки. Має бути екологічна стежка або хоч

«заповідник» на задвірках школи, де проводяться уроки в довкіллі, кабінет довкілля (1-6 класи), в якому є осередки – майстерня, прилади для дослідження в довкіллі, «музей», в якому зберігаються експонати, принесені дітьми, «театр», астрономічний і метеорологічний осередки, куточок живої природи, для якого можна використати частину шкільного коридору. Методичні рекомендації для обладнання кабінету довкілля [5] використовувалися в багатьох школах України.

Для учнів 7-11 класів співробітниками відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти розроблено обладнання кабінету цілісного світогляду [6], його осередки – природничо-математичний, віртуальної реальності [7], історії шкільного роду, літератури та ін.

Досвід впровадження моделі освіти для сталого розвитку «Довкілля» (1992-2014 рр.) показав, що проведення занять на екологічній стежці, в кабінетах довкілля (1-6 кл.), цілісного світогляду дає можливість педагогічним колективам досягати сформованості в учнів наукової картини світу, її особистісно значимої складової – життєствердного образу світу учнів.

Оскільки образ світу формується з перших днів життя, до навчального середовища дошкільної і загальної середньої освіти має бути включена сім'я. Для цього батькам має бути надано можливість відслідковувати досягнення учнів у дослідженні свого середовища життя, свого здоров'я, своїх почуттів, моделі життєствердного образу світу. Посібники для роботи учнів, разом з батьками входять в навчально-методичне забезпечення моделі освіти для сталого розвитку «Довкілля».

В дошкільному віці, в учнів 1-6 класів особливо важливо задовольнити потяг (інстинкт) дитини що-небудь конструювати.

Діти часто повторюють те, що роблять в сім'ї при створенні тих чи інших речей. Цей потяг необхідно використовувати, залучаючи до співпраці батьків, їхніх батьків, оскільки вони з великим задоволенням залучаються до уроків, на яких презентуються вироби їхніх онуків, до уроків у довкіллі, особливо до тих, які проводяться у свята українського народу. Відповідно до концепції моделі

освіти для сталого розвитку «Довкілля», заняття в довкіллі проводяться відповідно до народного календаря – по можливості у свята українського народу, оскільки з ними пов'язані народні прикмети, вироблені народом правила поведінки дітей у природі, народні звичаї, ігри та ін. Старше покоління із задоволенням допомагає педагогам реалізувати народну педагогіку.

Для формування життєствердного образу світу можна використати досвід моделі «Довкілля - як - школа», початкової школи Дніпровської ЗОШ.

У моделі використовуються великі перерви для взаємонавчання дітей в різновікових групах [8], в яких учні різних класів об'єднуються за інтересами (дослідники птахів, дослідники рослин, комах чи свого оздоровлення) і спільно виконують проекти, які часто подають в МАН (малу академію наук).

Керівництво школи має організувати колектив учителів, батьків, учнів на узгоджені дні стосовно формування наукового світогляду учнів через об'єднання змісту всіх предметів в навчальному процесі з метою формування наукової картини світу, її особистісно значимої складової – образу світу учнів, що особливо важливо до 14-15 років дітей, поки у них формуються фундаментальні структури мислення (Ж. Піаже).

Начально-методичне забезпечення (програми, підручники, посібники для учнів та вчителів) має реалізувати технологію формування наукового світогляду, наукової картини світу, життєствердного національного образу світу як освітньої характеристики кожного учня. За час функціонування в школах країни моделі освіти для сталого розвитку «Довкілля» серед множини моделей образів світу учнів різних класів не зустрічалося однакових життєствердних образів світу, як неможливо зустріти однакові відбитки пальців.

Висновки. Для орієнтації навчального середовища всіх ланок освіти на технологію формування життєствердного національного образу світу, носії якого обумовлюють життєствердну модель світу суспільства і його довговічність та процвітання, необхідно: у просторово-предметний компонент навчального середовища включити довілля (середовище життя) учнів; до

соціального компоненту залучити батьків; до змісту, методів і форм навчання включити технологію неперервного формування життєствердного образу світу, в першу чергу завдяки проведенню занять поза шкільним приміщенням та моделюванням образу світу за допомогою ІКТ.

Список літератури

1. Гуз К.Ж. Теоретичні та методичні основи формування в учнів цілісності знань про природу. – Полтава: Довкілля-К. – 2006. – 472 с.

2. Ільченко О.Г. Навчальне середовище для інтеграції змісту освіти на засадах освіти для сталого розвитку / О.Г. Ільченко // Інтеграція змісту освіти на засадах освіти для сталого розвитку : зб. наук. праць «Технології інтеграції змісту освіти» за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., 26 квітня 2012 р. – Вип. 4. – Полтава : ПОППО, 2012. – С. 112-117.

3. Ільченко В.Р. Модернизация содержания образования как национальная проблема / В.Р. Ильченко, К.Ж. Гуз // Педагогика, 2010. — № 4. — С. 4—8.

4. Дьюи Д. Психология и педагогика мышления. — М., 1919. — 247 с.

5. Ільченко О.Г. Методичні рекомендації організації кабінету «Довкілля». Полтава: Науково-методичний Центр інтеграції змісту освіти АПН України – 2000. – 20 с.

6. Ільченко О.Г. Кабінет цілісного світогляду в старшій школі / Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. пр. Всеукраїнського круглого столу «Інтеграція змісту освіти в профільній школі», 17 квітня 2019 р. - Вип. 11. - Полтава : ТОВ «АСМІ», 2019. – С. 137- 140.

7. Голота О.В. Які типи цифрового контенту доцільно використовувати в осередку віртуальної реальності у навчальному кабінеті цілісного світогляду / Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. пр. Всеукраїнського круглого столу «Інтеграція змісту освіти в профільній школі», 17 квітня 2019 р. - Вип. 11. - Полтава : ТОВ «АСМІ», 2019. – С. 147-151.

8. Ляшенко А.Х., Кузьміна Л.І. Освітня модель «Довкілля як школа» – нова навчальна технологія / Початкова школа. – 2007. – №11 – С. 22-29.